

CASCADE

bulletin voor tuinhistorie

Jaargang 2018 (27) nummer 1

NADERE DATERING VAN DE ONTWERPEN VAN ROODBAARD VOOR LYNDENSTEIN

JAN HOLWERDA

Voor historisch onderzoek heeft de voortgaande digitalisering niet per se nieuwe bronnen aangeboord, maar deze wel veel toegankelijker gemaakt. Zo is er sinds vijf jaar Delpher, een database van de Koninklijke Bibliotheek met miljoenen gedigitaliseerde teksten uit Nederlandse kranten, boeken en tijdschriften, en dus ook heel veel krantenadvertenties. Van nog recenter datum is Kadaster Archiefviewer, een applicatie die toegang biedt tot gedigitaliseerde kadastragegevens van na 1832, met onder andere veldwerken en hulpkarten.¹ Beide bronnen leverden gegevens om een drietal ontwerpen voor Lyndenstein te Beetsterzwaag, van de hand van de tuinarchitect Lucas Pieters Roodbaard (1782-1851), nader te dateren.

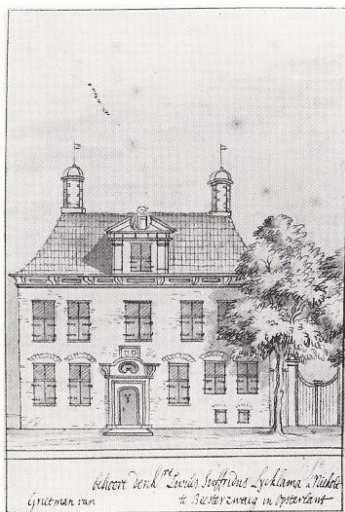
LOCATIE

Het hoofdhuis van Lyndenstein staat aan de noordzijde van de Hoofdstraat te Beetsterzwaag met er omheen de tuin, maar vooral ook wegen, parkeerplaats en gebouwen van de Stichting Revalidatie Friesland. Er tegenover, aan de zuidzijde van de Hoofdstraat, ligt de smalle overtuin met een langgerekte vijverpartij met rondom grasoevers en -velden, een rondlopend pad en opgaande beplanting.

NIEUW OF NIJ-FOCKENS

Tussen 1664 en 1680 werd aan de Hoofdstraat het huis Nieuw of Nij-Fockens gebouwd, ter plekke van de voortuin van het huidige huis Lyndenstein.² Nieuw Fockens staat afgebeeld op een prent uit circa 1720³ en een uit circa 1785.⁴ De beschrijving bij een vererving spreekt van 'het groot huis, (...) waschhuis, koetshuis (...), bleekveld en hovingen cum annexis'.⁵ Omwille van het uitzicht vanuit Nieuw Fockens werden in 1782 twee panden aan de overzijde van de Hoofdstraat afgebroken. Niet lang daarna moet de geometrische overtuin met

'hovinge, bosch en wandelwegen' tot stand zijn gekomen.⁶ Het is overigens ook denkbaar dat er al een tuin aanwezig was achter het afgebroken huis.

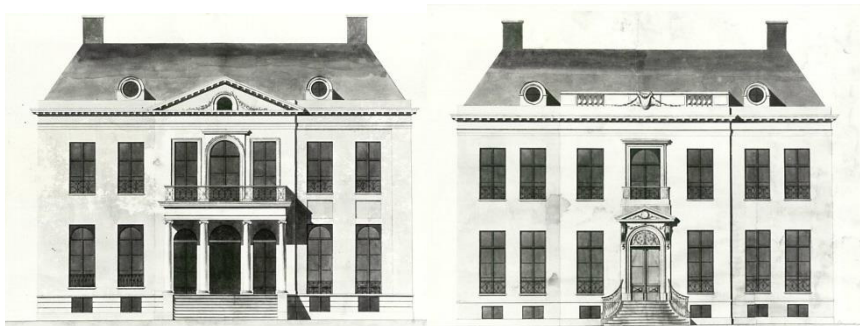
Afb. 1. Nieuw of Nij-Fockens: 'behoort den h^o Livius Suffridus Lycklama à Nieholt Grietman van te Beetsterzwaag in Opsterlant', door J. Stellingwerf, circa 1720.

NIEUWE HOOFDHUIS LYNDENSTEIN

In het al genoemde jaar 1782 werd de uit Utrecht afkomstige Reinhard Frans Godard baron van Lynden (1742-1819) grietman van Opsterland.⁷ Hij was in 1778 getrouwd met de uit Beetsterzwaag afkomstige Ypkjen Hillegonda van Boelens (1756-1789); het echtpaar woonde tot de benoeming in Leeuwarden. Reinhard bewoonde Nieuw Fockens vanaf 1782 tot zijn overlijden in 1819.

Na zijn dood erfde zoon Frans Godaert Ayzo Boelens baron van Lynden (1781-1828) Nieuw Fockens en de overtuin.⁸ Drie jaar eerder was hij grietman geworden.⁹ Al snel moet Frans Godaert plannen voor een nieuw huis hebben gehad. In november 1820¹⁰ was namelijk sprake van aanbesteding van het nieuwe huis Lyndenstein, aan twee plaatselijke timmerlieden, en op 11 april 1821 werd de eerste steen door Frans Godaert gelegd.¹¹ Het huis was ontworpen door Abraham Annastatius Bruinsma (1766-1849), een architect uit Leeuwarden. Gezien de aanbesteding zal het ontwerp van Bruinsma uit 1820 of misschien iets eerder dateren. Dit nieuwe hoofdhuis Lyndenstein verrees achter het oudere Nieuw Fockens dat in eerst instantie nog bleef staan. Mogelijk was er

ten tijde van de bouw van het nieuwe huis Lyndenstein ook al sprake van enige tuinaanleg. Op 29 januari 1821 bezocht de tuinman namelijk de kwekerij van de firma Wybren Krijns & Co te Joure, 'om bomen voor de Heer van der Linde te bestellen'. Die bestelling werd in maart 1821 afgeleverd.¹² Wat de bestelling of levering qua soorten omvatte en waar aanplant volgde is onbekend.

Afb. 2 en 3. Ontwerpen voor het nieuwe huis Lyndenstein, door de architect Abraham Bruinsma. Tresoar 345-692 2380 & 2381.

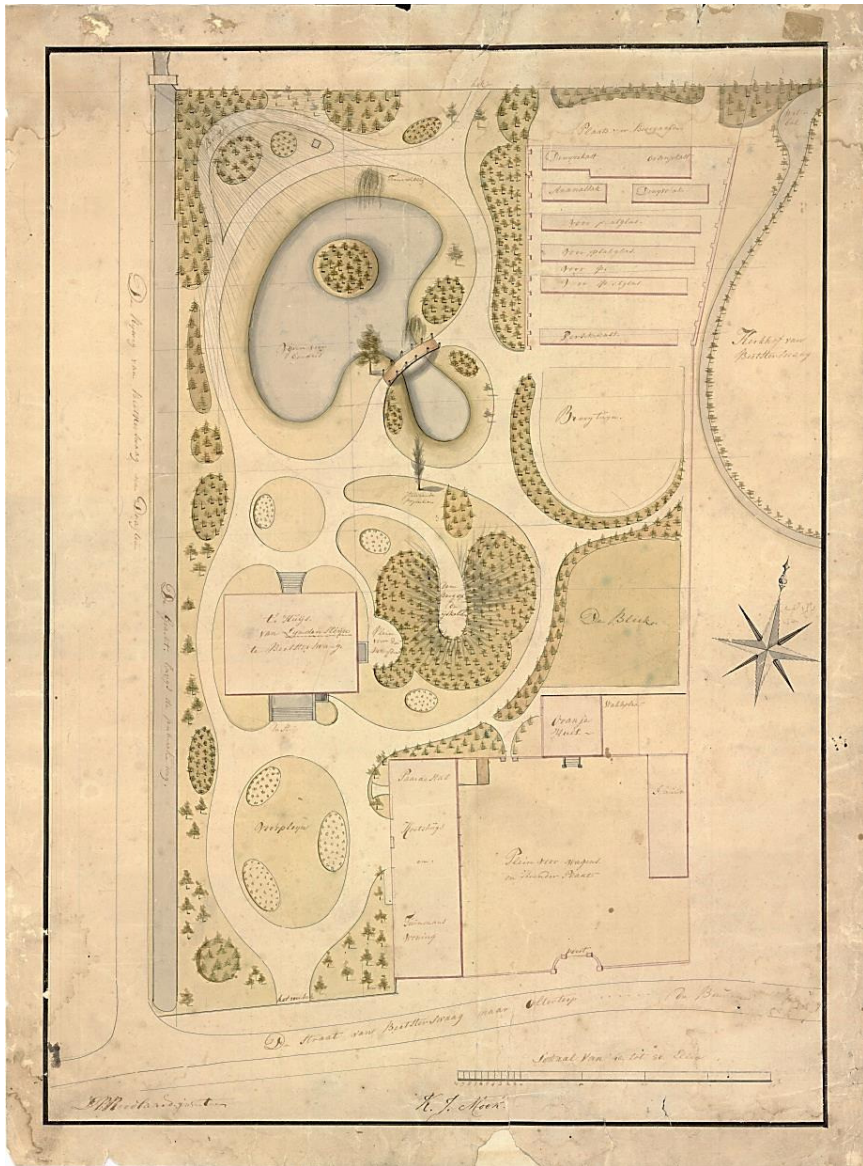
EERSTE TUIN NAAR ONTWERP VAN ROODBAARD

In 1825 trouwde Frans Godaert met Cornelia Johanna Margaretha van Borcharen (1789-1864), dochter van een bierbrouwer te Gorinchem.¹³ Niet veel later werd het oude huis Nieuw Fockens op afbraak verkocht (1825); de ten oosten ervan, rond een dienstplein, staande bijgebouwen werden gespaard.¹⁴ Voor de directe omgeving van hoofdhuis Lyndenstein, inclusief de door afbraak van Nieuw Fockens vrijgekomen grond, werd een tuinontwerp gemaakt door de tuinarchitect Lucas Pieters Roodbaard. In Friesland had Roodbaard toen al naam gemaakt, de omvorming van de Prinsentuin naar zijn ontwerp (1820) en onder zijn leiding was net voltooid (1822-1824).¹⁵

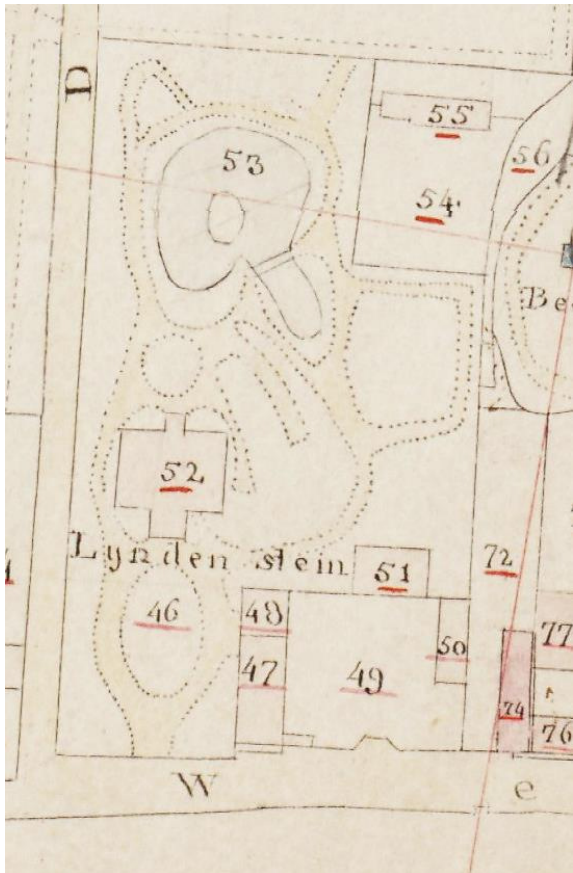
Het eerste ontwerp voor Lyndenstein is ongedateerd maar zal gezien de bovengenoemde afbraak in of circa 1825 zijn gemaakt.¹⁶ Omdat de aanleg op de in 1827 opgenomen kadastraal minuutplan voorkomt is de aanleg met zekerheid in of voor 1827 tot stand gekomen. Het ontwerp is ondertekend met 'L.P. Roodbaard inventuer' (sic).¹⁷

Wie gadinge maken, kunnen komen op Zaterdag den 25 Junij 1825, des namiddags ten 2 uren precies, ten huize van de weduwe J. Posthuma, te Beetslerzwaag.

Afb. 4. Verkoop 'op afbraak' van het oude huis Nieuw Fockens. Leeuwarder courant 10 juni 1825.

Afb. 5 (p. 36) en 6.
 Het ongedateerde ontwerp van
 Roodbaard uit circa 1825 naast de
 minuutplan uit 1827. Tresor 345-
 692 2378 / Minuutplan
 Beetsterzwaag Sectie B, blad 01.

HERNIEUWDE TUIN EN OVERTUIN NAAR ONTWERP VAN ROODBAARD

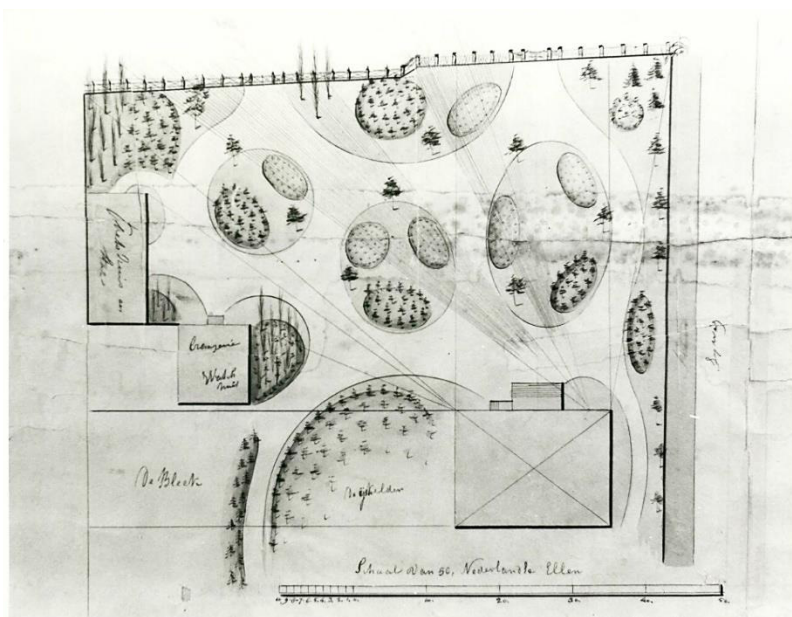
Frans Godaert overleed in 1828 en de bezittingen kwamen aan de Erven Frans Godard Aijso Boelens baron van Lynden.¹⁸ In april 1836 werd een 'Verkoop van Oranjeboomen' 'op den huize Lijndenstein' aangekondigd. 'Uit de hand verkocht worden, eene aanzienlijke partij, Oranje, Citroen en Laurierboomen, Aloe's, een- twee en driejarigen Ananas-planten.' Nadere informatie is bij tuinman Rohtert te verkrijgen.¹⁹ Deze verkoop lijkt veranderingen die in 1837 zouden gaan plaatsvinden, aan te kondigen. Uit kadastrale gegevens blijkt dat er in 1837 sprake was van 'Amotie' (afbraak) van het westelijke deel van de bijgebouwen ('paardestal', 'koetshuys' en tuinmanswoning als te vinden op het

[illegible]

46	Wages	77.66	1	12.98	}	46	77.66	}	13.98	}	Doubtless 1857
47	Exp	02.40	1	43.		47	02.40		43.		
48	Exp	01	1	10.		48	01		10.		
49	Wages	16.17	1	94.		49	16.17		94.		
50	Exp	01.02	1	12.		50	01.02		12.		
		92.25		16.60				92.25			16.60

38

lezen in het in datzelfde jaar 1839 verschenen tweede deel van *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*).²³

Afb. 9 en 10 (p. 40). De twee ongedateerde ontwerpen van Roodbaard voor weer een nieuwe aanleg bij Lydenstein. Tresoar 345-692 2379 & 2377.

RESUME

Door aanvullende bronnen als krantenadvertenties en kadastergegevens van na 1832 vallen de drie ontwerpen van Roodbaard voor Lydenstein nader te dateren. De aanleg naar het eerste ontwerp vond plaats in of na 1825 en voor 1827, het ontwerp zal dus in of net voor 1825 te dateren zijn. De aanleg naar een van de twee volgende ontwerpen vond plaats na 1837 en zeker voor 1839, het ontwerp zal dus in of net voor 1837-1838 te dateren zijn.

Grage Aamgryng.

Die Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de

De Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de

De Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de

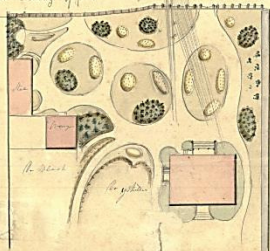
Schaal van de Nederlande Elzen.

Met de Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de

De Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de
 Gragevinger, welke met de

De Gragevinger, welke met de

De Gragevinger, welke met de

NOTEN

¹ De Kadaster Archiefviewer is een webapplicatie die via een internetbrowser toegang geeft tot kadastragegevens. Gratis gebruik is mogelijk vanuit de vaak grotere, regionale archieven.

² Ronald van Immerseel en Peter Verhoeff, *Statig Beetsterzwaag. Parklandschap rond een Fries dorp*, Utrecht 2016, p. 36.

³ 'behoort den hre Livius Suffridus Lycklama `a Nieholt Grietman van te Beetsterzwaag in Opsterlant', door J. Stelling werf, circa 1720. Ernst Huisman, *Een kilometer adellijke huizen in Beetsterzwaag*, Leeuwarden 1986, p 37.

⁴ Een prent gebruikt voor de uitgave *Vaderlandsche gezichten of afbeeldingen van den tegenwoordigen staat der Vereenigde Nederlanden, in den jaare 1786[-1792] naar het leven geteekend door J. Bulthuis en in het koper gebragt door K.F. Bendorp. H. Gartman, W. Vermandel, en J.W. Smit* (uitgever), 2 delen, eerste druk, Amsterdam 1786-1792.

⁵ Ena Romelia Sakesd Idsinga (1729-1795), de moeder van Ypkjen Hillegonda van Boelens, erfde het van oom Livius Suffridus Lycklama à Nijeholt (1695-1773). Huisman 1986, p 40.

⁶ Ayso Boelardusz Boelens (1694-1782), de vader van Ypkjen Hillegonda van Boelens, was eigenaar van deze de afgebroken panden. Huisman 1986, p. 40-41.

⁷ *Nieuwe Nederlandsche jaarboeken*, deel 17, Amsterdam/Leiden 1782, p. 253-254. Reinhard werd in 1779 lid der Staten van het Sticht en gecommitteerde ter Admiraliteit in het collegie te Harlingen.

⁸ Eigenlijk erfde hij via zijn vader het bezit van zijn moeder.

⁹ Lijst van grietmannen van Opsterland,

https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_grietmannen_van_Opsterland, laatst geraadpleegd 7 november 2015.

¹⁰ *Leeuwarder courant*, 5 november 1819.

¹¹ Anoniem, Cornelia-stichting te Beetsterzwaag bestaat morgen 40 jaar, *Nieuwsblad van Friesland*, 17 mei 1955, p. 5. Eerste steen met datum in muur van hoofdhuis. De bouw moest voor of op 1 januari 1823 opgeleverd worden. Ernst Huisma, Voornamen huizen in Beetsterzwaag. I Lyndenstien, *De laatste Woensdag* januari 1971, p. 46.

¹² Van der Spoel-Walvius vond in de dagtafels van de firma Wybren Krijns & Co:

'29-01-1821 De tuinman van BiisterZ waar er geweest om bomen voor de Heer van der Linde te bestellen.

[10-03-1821 bomen beladen na Wollega, en na Beesterzwaag en na Hemrik; beesterzwaag]

[13-03-1821 berk na Beesterzwaag']

M. R. van der Spoel-Walvius, *Nieuwsbrief II*, 3 september 2012, p. 37-38.

¹³ R.H.C. van Maanen, De bierbrouwerij "De Drie Snoeken" 1785-1837 (1857). De ondernemer Cornelis van Borcharen, aflevering 3, *Oud-gorcum varia. Tijdschrift van de historische vereniging "oud-gorcum"* 17 (2000) nr. 49, p. 154.

¹⁴ *Leeuwarder courant*, 10 juni 1825 en Huisman 1986, p. 41. De afbraakmaterialen worden vervolgens in de *Leeuwarder courant* van 8 juli 1825 te koop aangeboden.

¹⁵ R.L.P. Mulder-Radetzky en G.P. Karstkarel, *De prinsentuin*, [Leeuwarden] 1985, p. 17-20.

¹⁶ Daarmee zal het ook vaak genoemde jaar 1821 incorrect zijn. Els van der Laan-Meijer en Willemieke Ottens, *Roodbaards Rijkdom. Landschapsparken Noord-Nederland 1800-1850. Friesland, Groningen en Drenthe*, Rotterdam 2012, p. 134. Van Immerseel en Verhoeff 2016, p. 51.

¹⁷ Een gelijkende verschrijving is 'invensie' als in een aan de Nieuwe Aanleg te Wolvega gerelateerde betaling: 'Betaald aan de Heer Roodbaard voor de invensie aan de Nieuwe aanleg (vroeger Galgeveld genaamd) en uitvoering van het werk volgens kwitantie...'. C. Boschma, P. Karstkarel en R. Mulder-Radetzky (e.a.), *Lucas Pieters Roodbaard: architect van buitengoederen*, Leeuwarden 1979, p. 60.

Er staat ook een tweede naam op het ontwerp, te weten K.J. Mook. De naam Mook staat eveneens op het latere ontwerp met de overtuin. En wel in de woning in de noordoosthoek van die overtuin, met er naast het woord tuinman. Daarmee zal de naam Mook op het eerste ontwerp slechts de locatie van de niet ingetekende tuinmanswoning aangeven.

¹⁸ Minuutplan Beetsterzwaag, Sectie B, blad 1, <http://watwaswaar.nl/#ei-sK-8-1-1v-1-44tc-3cv2---EL7>, laatst geraadpleegd 29 november 2015.

¹⁹ Anoniem, Verkoop van Oranjeboomen, *Leeuwarder courant*, 15 april 1836 en Anoniem, Verkoop van Oranje-boomen, *Oprechte Haarlemsche Courant*, 16 april 1836.

²⁰ Het kadaster legde de definitieve plattegrond met een nieuw perceelnummer (840) vast in dienstjaar 1840, hetgeen betekend dat de opname in 1839 plaatsvond. Kadasterviewer, via Gelders Archief Arnhem.

²¹ Anoniem, Boelgoed, *Leeuwarder courant*, 7 april 1837.

²² Met de kennis van nu is het 'gemakkelijk' terugkijken op toenmalige aannames. De datering circa 1821 hing ongetwijfeld samen met het al bekende bouwjaar van het nieuwe hoofdhuis. En de datering met het jaartal 1832 zal hebben samengehangen met de invoering van het kadaster in dat jaar en dus kadastrale gegevens die logischer wijze ook wel met dit jaar moesten samenhangen.

- '1832' vermeldt Van der Laan-Meijer en Ottens 2012, p. 134.
- '1832' vermeldt Van Immerseel en Verhoeff 2016, p. 61.

-
- 'na 1832' vermelden Rita Mulder-Radetzky, *L.P. Roodbaard (1782-1851). Een tuinarchitect met schildersogen*, Rotterdam 1991, p. 46 en R.L.P. Mulder-Radetzky, *L.P. Roodbaard. Tuinen van de Friese adel*, Leeuwarden 1992, p. 32.

In 1979, aan het begin van de 'ontdekkingstocht' naar Roodbaard, werd nog aan de periode direct na 1821 gedacht. Boschma 1979, p. 57. In het verlengde daarvan wordt circa 1820 genoemd in R.L.P. Mulder-Radetzky, Twee eeuwen tuinaanleg in Friesland, in: Yme Kuiper, *Mensen van macht en aanzien. Friese elite in de 18de en 19de eeuw*, Heerenveen 1987, p. 42.

Vervolgens werd na het bekender worden van kadastrale minuutplannen, en dus die van Beetsterzwaag met de aanleg rond Lyndenstein, het jaartal 1832 'geïntroduceerd'. Meer correct zou dan 'na 1827' zijn, het jaar van de opname van betreffend kadastraal minuutplan, maar dit was weer nog latere kennis.

²³ A. J. van der Aa, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden* deel 2, Gorinchem 1839, p. 238.